

Motion till riksdagen 2024/25:3283

av Teresa Carvalho m.fl. (S)

med anledning av skr. 2024/25:54 Riksrevisionens rapport om statens insatser för barn som misstänks för grova brott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrad samhällsvård för unga och genomförandet av förslagen i utredningsbetänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det offentliga bör överta all HVB-hemsvård av ungdomskriminella och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökade befogenheter för personal på HVB och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att punktmarkera unga på väg in i kriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om strängare straff för köp av narkotika av barn och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snarast tillsätta en genomförandekommitté för förslagen i Utredningen om ungdomskriminalitetsnämnder (SOU 2024:30) och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Regeringen har i den aktuella skrivelsen redogjort för sina bedömningar av de iakttagelser och rekommendationer som Riksrevisionen gjort i rapporten Otillräckliga insatser när barn misstänks för grova brott (RiR 2024:9). Riksrevisionens övergripande slutsats är att statens samlade insatser för att bryta barns grova kriminalitet inte är fullt ut effektiva. Det handlar bl.a. om bristande likvärdighet i socialtjänstens arbete, kvalitetsbrister inom HVB-hemsverksamheten, köer till Sis särskilda ungdomshem samt brister i samordning

av olika politiska initiativ av mer repressiv karaktär i relation till mer socialpreventiva åtgärder. Riksrevisionen lyfter särskilt att flera av samhällets insatser och arbetssätt inte är anpassade till den allt grövre brottsligheten bland barn.

Riksrevisionen lämnar i rapporten ett antal rekommendationer till regeringen och dess myndigheter. Regeringen välkomnar granskningen och beskriver vad man gör på området. Regeringens bedömning är att dess arbete ligger ”i linje med Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer”.

En allt grövre gängkriminalitet som involverar allt yngre

Sverige har en växande gängkriminalitet där våldet blivit allt grövre och de kriminella allt yngre. Utvecklingen skiljer sig från övrig brottslighet i samhället som inte ökat utan legat still eller minskat. Gängkriminaliteten har vuxit till ett av våra allra största samhällsproblem där allt fokus nu måste ligga på att vända utvecklingen och bryta nyrekryteringen. Likt under tidigare nationella kriser innebär det att tidigare oprövade förslag och reformer kan behöva genomföras.

Att det är just barn och ungdomar som i högre grad begår grova brott inom den gängkriminella miljön tvingar stora delar av samhället att ställa om. Många av våra system är inte anpassade efter dagens situation, utan det krävs ny lagstiftning, nya tankesätt och nya verktyg. Socialdemokraterna står här i allt väsentligt bakom det arbete som regeringen beskriver. Inriktningen för politiken är rätt, om än insatser och åtgärder är otillräckliga. Regeringen överskattar värdet av breda, ofokuserade straffskärpningar samtidigt som man underskattar behovet av riktade åtgärder för att bryta nyrekryteringen av barn och unga till gängen. Särskilt allvarligt är att regeringen underfinansierar kommuner och regioner och därmed drar undan förutsättningarna för viktiga brottspreventiva åtgärder.

Ett starkare samhälle kräver starka kommuner och regioner

Varje barn och ungdom som rekryteras in i gängkriminaliteten gör det utifrån sina egna förutsättningar och livsvillkor. Det är ingen slump att det bland dagens gängkriminella finns en överrepresentation av barn och ungdomar som vuxit upp i utsatta områden med föräldrar som har svag anknytning till det svenska samhället. Att återskapa tryggheten i vårt land kräver ytterst en långsiktig politik för ett starkare samhälle med kraft att bryta segregationen och skapa ökad jämlikhet och sammanhållning.

En grundförutsättning för detta är starka kommuner och regioner. Sedan den 1 juli 2023 har riksdagen beslutat att ge kommunerna ett lagstadgat brottsförebyggande ansvar.¹ Samtidigt leder regeringens och Sverigedemokraternas budgetproposition till att kommuner och regioner runt om i hela landet nu tvingas till stora ekonomiska nedskärningar. Det handlar bl.a. om besparingar i skolan, i sjukvården och i stödet till utsatta familjer – verksamheter och insatser som inte alltid självklart ses som brottsförebyggande men som när de fungerar är det som på riktigt stärker sådana skyddsfaktorer som vi vet minskar riskerna för att barn och unga ska dras in i kriminalitet.

De riktade ekonomiska satsningar som regeringen beskriver i den aktuella skrivelsen blir närmast löjväckande i jämförelse med de ökade kostnader som kommuner och regioner haft de senaste åren. Som jämförelse har vi socialdemokrater i vårt budget-

¹ Prop. 2022/23:43 Kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete.

alternativ bara för 2025 tillfört kommuner och regioner närmare 15 miljarder kronor mer än regeringen. Våra satsningar och prioriteringar finns närmare beskrivna i vår budgetmotion.

Stärk samhällsvården och ta kontroll över HVB-hemsmarknaden

En särskild del av kommunernas verksamhet är den s.k. samhällsvården, dvs. när barn och ungdomar placeras utanför hemmet, i familj eller på ett HVB-hem. Denna typ av placeringar kommer med ett stort samhälleligt ansvar. En placering inom samhällsvården ska alltid leda till att barnet eller ungdomen får det bättre, aldrig sämre.

Av Ivos tillsyn vet vi att det dessvärre inte ser ut så. De vanligaste bristerna rör inskrivningsförfarandet, lämplighetsbedömningarna samt genomförande och uppföljning. Frågorna har utretts och för närvarande bereds närmare 130 förslag inom Regeringskansliet för att höja samhällsvårdens kvalitet.² Förslagen har fått positiv remisskritik och det är nu angeläget att de skyndsamt genomförs.

När det kommer till HVB-hemsmarknaden är det dock uppenbart att inte heller de utredningsförslag som presenterats är tillräckliga. HVB-hemsvården av ungdomar med en kriminell bakgrund har sådana brister att verksamheten i grunden behöver förändras. De senaste åren har det rapporterats hur ungdomar under sin vistelse på HVB-hem rekryterats till kriminella gäng och till att begå grövre brott. I vissa fall har hemmen till och med drivits av de gängkriminella själva.

Socialdemokraterna anser att samhället behöver kliva fram och göra upp med det marknadsmisslyckande som är den svenska HVB-hemsmarknaden. Vi anser att det offentliga ska ta över all HVB-hemsvård av ungdomar som placerats på grund av brottslig verksamhet. Samtidigt bör personalen ges ökade befogenheter att t.ex. genomföra kroppsvisitationer, genomsöka rum samt besluta om drogtestar och restriktioner. Det är befogenheter som inte kan anförtros privata företag.

Punktmarkering av unga

Socialtjänsten behöver också ges ökade befogenheter. Som vi socialdemokrater tidigare lyft handlar det bl.a. om möjligheten till punktmarkering av unga. Den tidigare socialdemokratiskt ledda regeringen gav en utredare i uppdrag att se över dessa möjligheter, och förslag överlämnades till den nya regeringen i november 2024.³ Förslagen är på remiss t.o.m. den 17 mars 2025 varefter det är angeläget att regeringen tar förslagen vidare.

Möjligheten till punktmarkering handlar också om resurser. Socialdemokraterna har i sin budgetmotion för 2025 avsatt 1,5 miljarder kronor särskilt för detta ändamål.

Inför ungdomskriminalitetsnämnder

I juli 2023 gav den dåvarande socialdemokratiska regeringen en särskild utredare i uppdrag att analysera och föreslå införandet av en ordning med ungdomskriminalitetsnämnder. Uppdraget utgick från en i Danmark införd och framgångsrik modell där en

² För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66).

³ En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30).

domare samt representanter från polisen och kommunen i samverkan beslutar om en plan med riktade insatser för barn och unga som begår brott. Det handlar om långsiktiga insatser, med en noggrann uppföljning av barnets utveckling och en snabb reaktion om barnet inte följer planen. I maj 2024 lämnade utredningen sina slutsatser och förslag vilka har remitterats och nu bereds inom Regeringskansliet.⁴

Socialdemokraterna vill införa ungdomskriminalitetsnämnder i Sverige. Regeringen bör snarast tillsätta en genomförandekommitté för utredningens förslag.

Strängare straff för köp av narkotika från barn

För att vända utvecklingen behöver också mer göras på det straffrättsliga området. I dag utnyttjas barn hänsynslöst av kriminella gäng, där narkotikaförsäljningen ofta är en inkörsport. På senare tid har det också kommit fram uppgifter om att utländska gäng utnyttjar svenska barn för att utföra grova våldsdåd. Det här är en samhällsutveckling som måste stoppas. Efter ett socialdemokratiskt initiativ är det sedan den 1 juli 2023 straffbart att involvera personer under 18 år i brottslig verksamhet.⁵ Vi vill också att den som köper narkotika av barn ska riskera fängelsestraff. På så sätt blir det svårare för gängen att använda sig av barn för narkotikaförsäljning.

Teresa Carvalho (S)

Annika Strandhäll (S)

Anna Wallentheim (S)

Sanna Backeskog (S)

Petter Löberg (S)

Mattias Vepsä (S)

Lars Isacsson (S)

⁴ En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga (SOU 2024:30).

⁵ Prop. 2022/23:53 Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.